

B. VROEG-CHRISTELIKE HIMNES

1. Ignatius

a. Christus die Geneesheer: Aan die Efesiërs 7, 2

Teks

Εἰς ἰατρός ἐστιν,
σαρκικός τε καὶ πνευματικός,
γεννητὸς καὶ ἀγέννητος,
ἐν σαρκὶ γενόμενος θεός,
5 ἐν θανάτῳ ζωὴ ἀληθινή,
καὶ ἐκ Μαρίας καὶ ἐκ θεοῦ,
πρῶτον παθητὸς καὶ τότε ἀπαθής,
Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ κύριος ἡμῶν.

Vertaling

Daar is een Geneesheer,
beide vleeslik en geestelik,
gebore en nie-gebore,
in die vlees was Hy God,
5 in die dood (was) Hy ware lewe,
afkomstig beide uit Maria en uit God,
eers onderworpe aan lyding en daarna verhewe bo lyding,
Jesus Christus onse Here.

KOMMENTAAR

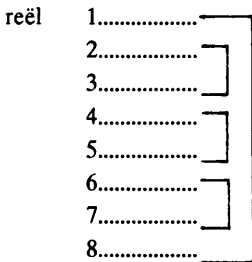
Agtergrond

Ignatius was volgens tradisie die derde biskop van Antiochië. Omstreeks 110 nC het hy 'n marteldood gesterf deurdat hy vir wilde diere gegooi is. Op pad na sy teregstelling in Rome het hy sewe briewe geskrywe, waaronder ook die brief aan die gemeente te Efese.

In hierdie brief aan die Efesiërs spoor Ignatius die gelowiges aan om die nodige eerbied jeens die biskop te betoon. Hulle moet ook op hulle hoede wees vir dwaalleraars wat soos plunderende honde rondloop en nouliks genees kan word van hulle dwaling. Die woord 'genees' laat Ignatius dan oorgaan tot 'n lofrede aan Jesus as die enigste 'Geneesheer'. Hierdie lofrede is die Christus-himne wat tans onder bespreking is.

Dit is uiters moeilik om vas te stel of hierdie himne 'n oorgelewerde lied is wat Ignatius in sy brief aan die Efesiërs opgeneem het, en of dit sy eie skepping is. Daar is ook geen taalkundige of teologiese eienaardighede in die himne wat die outeurskap van Ignatius kan bewys of weerlê nie. Al wat ons met sekerheid kan sê is dat dit 'n duidelike afgebakende eenheid vorm in Ignatius se brief. Laat ons derhalwe nou na die struktuur daarvan kyk.

Struktuur

Beide die eerste en laaste reël (1/8) van hierdie himne bestaan uit 'n *acclamatio* (lofuiting). Hierdie reëls (1 en 8) omraam ses reëls (2-7) wat duidelik in drie pare (2-3; 4-5; 6-7) gegroepeer kan word, soos weldra aangetoon sal word. Hierdie drie pare geld as uitbreiding op die eerste *acclamatio* (reël 1) in die vorm van 'n belydenis, wat dan uitloop op die klimaktiese *acclamatio* of doksologie van reël 8. 'n Verdere interessantheid is dat elk van hierdie ses reëls (2-7) uit twee dele bestaan: In die eerste helfte van elk van die ses reëls word daar op Jesus se nederige posisie as mens gefokus, terwyl in die tweede helfte van elke reël die klem egter val op sy voortreflike eienskappe as Seun van God.

Laat ons nou van nader kyk na elk van die drie pare:

Eerste paar (2-3):

Elke reël bestaan uit twee adjektiewe wat antiteties teenoor mekaar staan. In beide gevalle is die antitetiese adjektiewe die eerste en laaste woord in die reël terwyl hulle verbind word met 'n voegwoord in die middel.

Tweede paar (4-5):

Elke reël open met die voorsetsel ἐν en word gevolg deur 'n selfstandige naamwoord in die datiefnaamval. Die twee selfstandige naamwoorde wat antiteties hierteenoor staan, is weer in die nominatiefnaamval. Let ook op die nadruk wat in reël 5 verleen word deur die jukstaposisie θανάτω-ζωή (dood-lewe).

Derde paar (6-7):

In hierdie reëls word elk van Christus se attribute voorafgegaan met hetsy 'n voorsetsel (ἐκ), hetsy 'n bywoord van tyd (πρῶτον, τότε).

Interpretasie

In hierdie himne word daar gefokus op die sterk spanning wat met Christus se vleeswording gepaard gegaan het. Die outeur laat die lig val op Jesus se vernederende toestand as mens aan die een kant, maar aan die ander kant ook op sy verheerlikte toestand as God. Die spanning tussen hierdie twee nature van Christus word nie alleen deur die keuse van woorde uitgedruk nie, maar ook deur die strukturering en plasing van hierdie woorde. Deichgräber (1967: 155) reken dat, indien hierdie 'n oorgelewerde himne is, die lesing in die oorspronklike lied waarskynlik κύριος in plaas van ἱατρός (reël 1) kon wees. Dit sluit goed aan by die κύριος van reël 8 en Ignatius kon hierdie wysiging aangebring het ten einde aan te sluit by die δυσθεραπεύτους in die reël wat hierdie himne voorafgaan. Aan die ander kant kan daar ook geargumenteer word dat die δυσθεραπεύτους in die voorafgaande gedeelte juis as die trefwoord gedien het wat Ignatius op die spoor gesit het van hierdie lied waarin Christus as ἱατρός besing word. Trouens, hierdie lied is 'n belangrike skakel in die tradisie om Christus met mediese terme te omskrywe (Schork 1960: 353). In die Loeb-reeks lees reël 4 van ons himne soos volg: ἐν ἀνθρώπῳ θεός. Dit tas egter geensins die interpretasie of die struktuur van ons himne aan nie. Daar is egter besluit om te hou by die lesing ἐν σαρκὶ γενόμενος θεός aangesien dit deur twee goeie tekstradisies gerugsteun word.

Dit is onmoontlik om kommentaar te lewer op die moontlike 'Sitz im Leben' van hierdie himne. Indien Ignatius die outeur daarvan is, moet dit bloot as 'n literêre skepping tipeer word, en is dit derhalwe waarskynlik nooit in die kerk gesing nie.

Literatuurverwysings

- DEICHGRÄBER, R 1967. *Gotteshymnus und Christushymnus in der frühen Christenheit: Untersuchungen zu Form, Sprache und Stil der frühchristlichen Hymnen*. Göttingen: Vandenhoeck.
- KLIJN, AFJ 1981. *Apostolische Vaders I*. Kampen: Kok.
- LAKE, K 1970. *The Apostolic Fathers*, Vol I. Cambridge: Harvard University Press.
- SCHILLE, G 1965. *Frühchristliche Hymnen*. Berlin: Evangelische Verlagsanstalt.
- SCHORK, RJ 1960. The medical motif in the kontakia of Romanos the Melodist. *Tr* 16, 353-363.

b. Christus die Ster: Aan die Efesiërs 19, 2-3

Teks

Ἄστηρ ἐν οὐρανῷ ἔλαμψεν
ὑπὲρ πάντας τοὺς ἀστέρας,
καὶ τὸ φῶς αὐτοῦ ἀνεκλάλητον ἦν
καὶ ξενισμὸν παρεῖχεν ἡ καινότης αὐτοῦ.

5 τὰ δὲ λοιπὰ πάντα ἄστρα
ἅμα ἤλιψ καὶ σελήμη
χορὸς ἐγένετο τῷ ἀστέρι.
αὐτὸς δὲ ἦν ὑπερβάλλων τὸ φῶς αὐτοῦ ὑπὲρ πάντα·
ταραχὴ τε ἦν, πόθεν ἡ καινότης ἡ ἀνόμοιος αὐτοῖς.

10 Ὅθεν ἐλύετο πᾶσα μαγεία
καὶ πᾶς δεσμὸς ἠφανίζετο κακίας.
ἄγνοια καθηρεῖτο,
παλαιὰ βασιλεία διεφθείρετο
θεοῦ ἀνθρωπίνως φανερουμένου
15 εἰς καινότητα ἀϊδίου ζωῆς·

ἀρχὴν δὲ ἐλάμβανεν τὸ παρὰ θεῷ ἀπηρτισμένον.
ἔνθεν τὰ πάντα συνεκινεῖτο
διὰ τὸ μελετᾶσθαι θανάτου κατάλυσιν.

Vertaling

Ἄn Ster het in die hemel verskyn
helderder as al die sterre,
en sy lig was onuitspreeklik
en sy nuutheid het verbasing veroorsaak

5 En al die ander sterre
tesame met die son en maan
het ἄn reidans begin rondom die ster.

En hy het almal oortref met sy lig
 en daar was onsteltenis oor die vraag vanwaar die nuutheid
 kom wat so van hulle verskil het.

- 10 Gevolglik is alle toorkuns ontbind
 en elke ketting van kwaad is verbreek.
 Onkunde is verwyder,
 en die ou koninkryk is vernietig
 toe God as mens verskyn het
- 15 met die oog op die nuutheid van die ewige lewe.

Dit wat deur God voorberei is het 'n aanvang geneem.
 Derhalwe is alles in beroering gebring
 omdat die verdelging van die dood bewerk is.

KOMMENTAAR

Agtergrond

Net soos die lied op Christus die Geneesheer, kom ook die lied Christus die Ster uit Biskop Ignatius se brief aan die Efesiërs.

In die passasie wat hierdie lied voorafgaan, waarsku Ignatius die gelowiges teen dwaalleraars. Met 'n kort belydenis verklaar hy sy geloof in Jesus Christus. Hy sê ook dat die maagdelikheid van Maria, haar geboorteskenking en die sterwe van Jesus egter vir die owerste van hierdie wêreld verborge was.

Ignatius vervolg dan met die vraag: 'Hoe is Christus dan aan hierdie wêreld openbaar gemaak?' As antwoord op hierdie vraag bied Ignatius die onderhawige lied aan.

Die meeste geleerdes is oortuig dat hierdie lied reeds bestaan het voordat Ignatius sy brief geskryf het. Hy het dus bloot 'n bestaande lied in sy werk geïnkorporeer. Deichgräber (1967: 159) wys byvoorbeeld daarop dat daar ten minste sewentien woorde in die lied voorkom wat in geen ander geskrif van Ignatius te vinde is nie. Volgens hom kom hierdie lied uit 'n Hellenistiese milieu. Hy raak tot hierdie slotsom vanweë die tipies Hellenistiese teologie van Christus se oorwinning oor die kosmiese kragte, oor die sterre, townary en boosheid wat in die agtergrond van die lied te bespeur is. Burney (aangehaal deur Deichgräber 1967: 159), daarenteen, reken weer dat die lied teruggaan op 'n Siriese grondteks en hy poog selfs om so 'n terugvertaling te maak.

Op die ou end maak dit natuurlik geen verskil aan die interpretasie van die lied wat die herkoms daarvan is nie. Dit is in ieder geval uiters gevaarlik om die outeurskap van 'n geskrif te bepaal op grond van die woordeskat daarvan. Die woordeskat van 'n werk word veel eerder deur die tema daarvan bepaal. Alle voorstelle oor die herkoms van die gedig bly hipoteties. Wat egter wel vir ons van belang is, is hoe die outeur die lied, oud of nuut, aanwend en hoe dit binne hierdie konteks geïnterpreteer moet word.

Struktuur

Ook wat die struktuur van hierdie lied betref, is daar al verskeie voorstelle gemaak. Kom ons ondersoek eers self die opbou van die lied, alvorens ons 'n paar kritiese opmerkings oor enkele ander verdelings maak.

STROFE 1	1-4	Verskyning van die Ster
STROFE 2	5-9	Reaksie onder hemelliggame
STROFE 3	10-15	Werking van die nuutverskynde Ster
STROFE 4	16	Resumé en
	17	teologiese kommentaar
	18	op strofes 1-3

Die eerste strofe (reëls 1-4) vertel ons van die 'verskyning van 'n ster' wat alle ander sterre in glans oortref het. Die tweede (5-9) vertel ons van die 'reaksie onder die hemelliggame' vanweë die verskyning van hierdie ster. Die derde (10-15) vertel ons meer oor die 'werking van die nuutverskynde ster' en wat alles deur die Ster tweegebring is. Die vierde en laaste strofe (16-18) dien as resumé en gee 'n 'oorsig en 'n teologiese kommentaar' op strofes 1-3. Elk van die drie reëls in die laaste strofe bind agtereenvolgens met een van die drie voorafgaande strofes: Reël 16 meld dat dit wat deur God in gereedheid gebring is, 'n aanvang geneem het. Dit korreleer presies met strofe 1 wat berig van die verskyning van die ster. Reël 17 vertel dat die gevolg hiervan was dat alles in beroering gebring is. Dit is weer presies in ooreenstemming met strofe 2 wat ons vertel van die reaksie van die hemelliggame op die verskyning van die Ster. Reël 18 stel dit dat die verdelging van die dood bewerkstellig is. Dit korreleer weer presies met strofe 3 wat die omverwerping van toorkuns, boosheid, onkunde en die ou koninkryk beskryf.

Waar ander voorgestelde indelings van hierdie lied bloot op die inhoud gebaseer is, word hierdie indeling ook deur formele elemente, soos refrein, grammatiese, stilistiese en sintaktiese merkers en woordherhaling gerugsteun (vgl Inleiding). So sien ons byvoorbeeld dat die eerste drie strofes elk afsluit met 'n

refrein waarvan die term καιότης die kern vorm. In strofe 1 en 2 word die woord φῶς telkens net voor die refrein herhaal, terwyl die strofe-aanvang van beide hierdie strofes die woord 'ster' bevat. Verder bevat strofe 3 in ὄθεν die tipiese merker vir die begin van 'n strofe (vgl Norden 1956). En kyk ons na strofe 3 (reëls 10-15), bemark ons die volgende stilistiese tegnieke wat dit as 'n hegte eenheid saamsnoer (benewens die feit dat dit ook inhoudelik saamgaan):

Strofe 3: 10-15:

(10)	ἐλύετο	πᾶσα μαγεία	a	b
(11)	πᾶς δεσμὸς	ἠφάνιζετο	b	a
(12)	ἄγνοια	καθηρεῖτο	c	d
(13)	βασιλεία	διεφθείρετο	c	d
- (14) rede/tyd van bogenoemde word uitgedruk deur 'n genitivus absolutus konstruksie
- (15) doel van bogenoemde word uitgedruk deur 'n εις + akkusatief konstruksie.

Let verder daarop dat 10-14 ook op 'n breër vlak 'n chiasme en 'n parallelisme vertoon:

(10)	ἐλύετο	πᾶσα μαγεία	a	b
(11)	πᾶς δεσμὸς	ἠφάνιζετο	c	d
(12)	ἄγνοια	καθηρεῖτο	c	d
(13)	βασιλεία	διεφθείρετο	b	a

Juis op grond van hierdie stilistiese eenheid wat bostaande gedeelte vorm, moet die verdeling, soos voorgestel deur Lohmeyer (aangehaal deur Deichgräber 1967: 158), verwerp word. Lohmeyer maak 'n strofe-verdeling tussen ἄγνοια καθηρεῖτο (12) en παλαιά βασιλεία διεφθείρετο (13). Deichgräber (1967: 158) merk tereg op dat Lohmeyer hierdeur 'n parallellisme verbreek, maar hy gaan en maak sy strofe-verdeling tussen καὶ πᾶς δεσμὸς ἠφάνιζετο κακίας (11) en ἄγνοια καθηρεῖτο (12). Hy verdeel die lied in twee strofes (1-9, 10-18), maar hierdie indeling, asook sy indeling in sub-strofes, laat ook nie reg geskied aan die afbakeningsbeginsels soos hierbo uitgewys nie.

Interpretasie

In hierdie lied verwys die ster ongetwyfeld na Christus. Dit roep ook onmiddellik Jesus se woorde in herinnering, naamlik 'Ek is die wortel en die geslag van Dawid, die blink morester' (Op 22: 16; vgl 2 Petr 1: 19). Voorts hang dit ook nou saam met die ster wat in die Ooste verskyn het, soos opgeteken in Matteus 2: 1 en verder. In laasgenoemde geval, egter, word Christus nie met die ster gelykgestel nie, maar hang sy koms tog duidelik saam met die ster se verskyning. Die beeld wat in 5-7 voorkom, is waarskynlik ontleen aan die Josef-verhaal, wat in die vroeë kerk tipologies geïnterpreteer is ten opsigte van Christus as gevolg van die tema verraad/verkoop, skuldlose vernedering en verhoging. In sy droom het Josef gesien hoe die son, maan en sterre voor hom neerbuig, teken van sy latere verhoging. Vergelyk hier ook die himne van Sunesius wat in hierdie studie opgeneem is.

Soos die struktuur ook uitwys, word God se menswording in Jesus in hierdie lied geloof. Die outeur besing die ster se verskyning, die reaksie wat dit onder ander hemelliggame teweegbring, asook die werking van hierdie ster. Die ster het die begin van die verdelging van die dood en die boosheid ingelei.

Dit is baie moeilik om kommentaar te lewer op die lied se 'Sitz im Leben'. In die passasie wat hierdie lied voorafgaan, is daar 'n kort belydenis van geloof wat moontlik uit 'n doopliturgie kan stam. Dit kan moontlik ook die konteks wees waarbinne hierdie lied gelees moet word. Dit is egter bloot 'n hipotese, en dit is net so moontlik dat hierdie lied bloot literêre digkuns is.

Literatuurverwysings

- DEICHGRÄBER, R 1967. *Gotteshymnus und Christushymnus in der frühen Christenheit: Untersuchungen zu Form, Sprache und Stil der frühchristlichen Hymnen*. Göttingen: Vandenhoeck.
- KLIJN, AFJ 1981. *Apostolische Vaders*, Vol I. Kampen: Kok.
- LAKE, K 1970. *The Apostolic Fathers*, Vol I. Cambridge: Harvard University Press.
- NORDEN, E 1956. *Agnostos Theos: Untersuchungen zur Formgeschichte religiöser Rede*. Stuttgart: Teubner.
- STANDER, HF 1989. The Starhymn in the Epistle of Ignatius to the Ephesians (19: 2-3). *VigChr* 43, 209-214.